

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Inleiding staatkunde

Helder, E.

Citation

Helder, E. (1992). Boekbespreking van: Inleiding staatkunde. *Acta Politica*, 27: 1992(3), 375-378.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3450021>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3450021>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

woordigd zijn. Leijenaar noemt institutionele en individuele factoren die belemmeren dat vrouwen in een vertegenwoordigende functie terechtkomen. Individuele belemmeringen zijn onder andere een voor vrouwen nadelige politieke socialisatie, gebrek aan beroepservaring en de zorg voor kinderen. De institutionele factoren hebben betrekking op het maatschappelijk en politiek systeem. Leijenaar schenkt hierbij veel aandacht aan de selectieprocedures van politieke partijen, die soms in het nadeel van vrouwen kunnen zijn. Naast de aanwezigheid van vrouwen in de politiek wordt het functioneren van vrouwelijke politici onder de loupe genomen. Vrouwelijke politici vinden zelf dat ze anders functioneren. Voorts blijkt uit de studie dat vrouwelijke parlementariërs vooral actief zijn op 'zachte' beleids-terreinen en in mindere mate belangrijke functies vervullen.

In het laatste hoofdstuk wijdt Leijenaar een aparte paragraaf aan een kritische evaluatie van de gebruikte databestanden en geeft suggesties voor toekomstig onderzoek op het terrein van de onderhavige studie. Tot slot zet zij de voornaamste conclusies op een rijtje en geeft ze aan welke maatregelen genomen kunnen worden om de ondervetegenwoordiging van vrouwen in het parlement terug te dringen.

De geschade heerlijkheid biedt een goed overzicht van het politiek gedrag van vrouwen in de periode 1918-1988 in Nederland. Het boek heeft een duidelijke structuur en is uit dit oogpunt uiterst gebruikersvriendelijk.

Het boek kent echter ook zijn zwakke punten. Het eerste bezwaar geldt het uitgangspunt en de hieraan verbonden methodologie. Volgens Leijenaar heeft het traditionele onderzoek naar politiek gedrag weinig aandacht voor vrouwen. Door nu het politiek gedrag van vrouwen onder de loupe te nemen, wordt dit tekort aan gegevens aangezuiverd. De studie van Leijenaar valt dan ook binnen de zogenaamde 'gaten-vullen'-benadering (J. Outshoorn, *Feministische theorie en politieke wetenschap*, *Acta Politica*, 1990/3: 283-301). Deze benadering houdt in dat de ontbrekende data van vrouwen eerst verzameld en beschreven moeten worden, om zo de gangbare vooronderstellingen over vrouwelijk politiek gedrag door te lichten en het seksisme hierin te bestrijden. Deze 'add women and stir'-aanpak blijft echter binnen de veilige grenzen van de 'mainstream'-politicologie, omdat binnen de gangbare methodologie alleen onderzoeksresultaten van vrouwen aan het rijtje resultaten over mannen worden toegevoegd.

Leijenaar haalt de bodem onder eigen voeten ook gedeeltelijk zelf weg door in het laatste hoofdstuk te wijzen op de tekortkomingen van de gebruikte databestanden en te pleiten voor een integratie van verschillende benaderingen, waarin meer aangesloten wordt bij de ervaringswereld van vrouwen. De gehanteerde operationalisaties van politiek en participatie binnen de traditionele politicologie en binnen de studie van Leijenaar sluiten immers meer aan bij de ervaringswereld van mannen, waardoor vrouwen systematisch lager scoren op vragen. Wanneer men bovengenoemde overwegingen in nieuw onderzoek betreft, zal de 'bias' uit de 'mainstream'-politicologie verwijderd kunnen worden. Leijenaar is echter niet in staat gebleken om deze 'bias' te bestrijden en kan hierdoor haar kritiek op de traditionele politicologie niet overstijgen.

Een tweede kritiekpunt betreft de samenhang van het boek. De twee gedeelten

waaruit het boek bestaat worden te geïsoleerd van elkaar behandeld. Immers, factoren die vrouwen belemmeren conventioneel te participeren kunnen ook op elite-niveau doorwerken. Toch wordt deze relatie door de auteur nauwelijks gelegd.

Een derde punt van kritiek heeft betrekking op de suggesties die Leijenaar in het laatste hoofdstuk aandraagt om meer vrouwen in de politiek te krijgen. De balans schiet hier te ver door naar de (heilzaamheid van de) institutionele factoren. Leijenaar vindt dat de politieke partijen maatregelen moeten treffen om de toegankelijkheid van de vertegenwoordigende lichamen voor vrouwen te vergroten, door bij voorbeeld quota in te stellen. Leijenaar had meer aandacht mogen schenken aan veranderingen in individuele factoren. Vrouwen kunnen zich bij voorbeeld ongeschikt achten voor de politiek, omdat tijdens het socialisatieproces politieke waarden en attitudes in mindere mate op meisjes en vrouwen dan op jongens en mannen overgebracht worden. Indien men dan als vrouw toch voor een politieke carrière zou willen kiezen, blijkt kinderopvang vaak weer een struikelblok. Aan deze individuele factoren moet evenveel aandacht worden besteed als aan institutionele factoren. Immers, wanneer mensen politiek als een mannenzaak zouden blijven zien, dan zet het instellen van quota en positieve actieplannen binnen de partij, weinig zoden aan de dijk.

Samenvattend zouden wij willen stellen dat dit boek naast zijn sterke kanten toch ook een aantal tekortkomingen kent. Het voornaamste punt van kritiek betreft het uitgangspunt en de methodologie van haar studie. Leijenaar belooft in het begin van haar boek meer dan ze uiteindelijk waar heeft kunnen maken. Rest de vraag wie de 'bias' binnen de 'mainstream'-politicologie wel durft aan te pakken.

F. Hegeman en P. Schyns

Commissie Staatskunde Leiden (Th.L. Bellekom e.a.), **Inleiding staatkunde**. Samsom H.D. Tjeenk Willink i.s.m. de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit te Leiden. Alphen aan den Rijn/Leiden 1991.

Deze *Inleiding Staatskunde* vormt in feite de vijfde druk van het *Werkboek Staatskunde* dat in 1979 voor het eerst verscheen, aldus Th.G. Drupsteen in zijn voorwoord bij deze uitgave. Drupsteen (hoogleraar staats- en administratief recht RU Leiden) fungeert als voorzitter van de herzieningscommissie en maakt deel uit van de vijf-koppige redactie (Bellekom en anderen) die tot taak had twintig auteurs met een produktie van 27 hoofdstukken te coördineren. De auteurs zijn vrijwel allen uit eigen kring gerecrueteerd, voornamelijk de Leidse vakgroepen Staatsrechtelijke Vakken en Politieke Wetenschappen. Het boek is bestemd voor beginnende rechenstudenten en beoogt elementaire staatkundige kennis bij te brengen.

De opzet van het boek bestaat uit acht delen, te weten: algemene begrippen van de staatkunde (A), de ontwikkeling van het Nederlandse staatkundige bestel (B), kiezers en gekozenen (C), regering en parlement (D), decentralisatie en lokaal bestuur (E), regelgeving, beleid en bestuur (F), overheid en burger (G) en de inter-

ationale dimensie van het Nederlandse staatkundige bestel (H).

Hoewel het boek veel aantrekkelijks heeft te bieden, moet toch worden vastgesteld dat de redactie niet in alle opzichten voldoende samenhang in het boek heeft weten aan te brengen en individuele auteurs schijnbaar met te zachte hand heeft behandeld.

In de eerste plaats is het jammer dat de hierboven weergegeven structuur nauwelijks wordt toegelicht en er geen verbindende teksten tussen de delen zijn. Ook tussen de hoofdstukken ontbreken schakelteksten, waardoor onder meer de volgorde van de hoofdstukken niet zonder meer evident is. Zo is het zonder nadere toelichting niet onmiddellijk begrijpelijk waarom in deel D, regering en parlement, pas in het vijfde hoofdstuk binnen dit deel (hoofdstuk 13 in het boek) basisinformatie over het parlement als institutie is te vinden. In deel E, over decentralisatie en lokaal bestuur, verbaast het enigszins dat na de strikt juridische behandeling van decentralisatie geheel afzonderlijk over macht en lokaal bestuur wordt geschreven aan de hand van een prangende vraag als 'is de gemeente ondergeschikt aan het Rijk?' Dat kan toch een mooi complement vormen op het onder decentralisatie behandelde begrip toezicht. Daartussen bevindt zich echter een intermezzo over rechtsregels voor het lokale bestuur. Dit hoofdstuk, van de hand van W. Konijnenbelt, is letterlijk identiek aan zijn hoofdstuk (nr. drie) over dit thema in *Lokaal bestuur in Nederland* (W. Derksen en A.F.A. Korsten, red. 1989), overigens zonder dat ik daarover een opmerking heb kunnen vinden.

Een tweede punt van kritiek betreft de interne samenhang. De kracht van het boek ligt weliswaar voor een deel in zijn diversiteit, maar daar ligt tegelijk een zwakte. Het is allemaal wat te veel van het goede. Men heeft naar eigen zeggen pogingen ondernomen het gefragmenteerde karakter van eerdere drukken te reduceren en de interne consistentie te verbeteren, maar dat is slechts ten dele gelukt. De overdaad schaadt het overzicht. Het boek is eerder een bundel (individueel waardevolle) opstellen dan een strakke, didactisch streng opgezette en (dus) redelijk beknopte inleiding. In een volgende editie zou de redactie naar mijn mening een straffer regime moeten aanhouden. Sommige hoofdstukken kunnen worden gemist, andere kunnen worden samengevoegd. Zo voegt in deel B het hoofdstuk over Nederland als pacificatiedemocratie (van H.M.Th.D. ten Napel) per saldo weinig toe aan het daaraan voorafgaande verhaal over de ontwikkeling van het Nederlandse politieke bestel (door H. Daalder). In deze beide hoofdstukken schuilen bovendien diverse doublures, een euvel dat overigens ook voor andere hoofdstukken geldt. Ik volsta met één weliswaar heel klein, maar misschien toch sprekend voorbeeld. In hoofdstuk twee behandelt Daalder een aantal bezwaren tegen gelijke politieke participatie door allen. Een heel praktisch bezwaar wordt geïllustreerd met een rekenvoorbeeld, waarin slechts 240 personen op een vergaderdag van acht uur het woord kunnen voeren, bij een spreektijdbeperking tot twee minuten (p. 34/35). In hoofdstuk vijf wordt de noodzaak van vertegenwoordiging door M. de Geus aangetoond met behulp van een rekenvoorbeeld, waarbij elke spreker maximaal twee minuten het woord mag voeren... (p. 110).

In deel C, over kiezers en gekozenen, bestaande uit vier hoofdstukken, zou ten minste gestreefd kunnen worden naar een integratie van het onderdeel over poli-

tieke partijen in de beschouwingen over vertegenwoordiging en participatie. Dan kan op een samenhangende wijze aandacht worden geschonken aan het feitelijk functioneren van de partijdemocratie binnen de formele kaders van ons vertegenwoordigende stelsel. De feitelijke beschrijving van de organisatie van politieke partijen (door R.A. Koole) kan bovendien veel beknopter, al was het alleen al om het risico te ontlopen ogenblikkelijk door de actualiteit te worden ingehaald (de PvdA na Van Kemenade bij voorbeeld).

Het redactionele scheermes zou zeker ook moeten toeslaan in deel G, waar onder de noemer overheid en burger een te uitputtende, want te bestuursrechtelijke, inleiding in de rechtsbescherming tegen de overheid wordt gegeven. De drie hoofdstukken over dit thema kunnen mijns inziens tot één worden teruggebracht.

Ten derde moet worden vastgesteld dat de doelstelling om een geïntegreerde, dat wil zeggen juridische én politicologische, aanpak te realiseren (in de inleiding overigens al wat defensief als 'ideaal' geformuleerd) maar in beperkte mate is gehaald. Dat geldt ook – zie hierboven – voor een onderwerp als de verhouding centrale – lagere overheid, een thema waarbij de geïntegreerde benadering volgens de redactie juist goed tot zijn recht zou komen. Met een verbeterde afstemming, misschien ook te bereiken door het in één hoofdstuk rechtstreeks met elkaar confronteren van disciplinair verschillend georiënteerde auteurs, kan een samenhangende benadering dichterbij komen. In een inleidend hoofdstuk zou dan bovendien enige aandacht besteed kunnen worden aan de eigen aard van de vertegenwoordigde disciplines en de te verwachten moeilijkheden bij samenwerking. Een meer samenhangende benadering zou in ieder geval in de behandeling van basisbegrippen (deel A) moeten plaatsvinden. Thans staat in het eerste hoofdstuk het begrip 'staat' centraal en in het tweede het begrip 'democratie'. Zou het begrip 'democratische rechtsstaat' niet een aantrekkelijk gemeenschappelijk onderkomen kunnen bieden? In zijn huidige vorm is dit eerste deel, waarin de algemene begrippen van staatkunde worden behandeld, niet geheel bevredigend. Daarin past een strakkere selectie van de te behandelen stof. Zeker in het conceptuele deel van het boek is dit op zijn plaats. Die lijn kan dan in andere delen van het boek worden voortgezet.

Een verbeterde integratie van de juridische en politicologische focus zal ertoe kunnen leiden dat de meerwaarde van het boek ten opzichte van monodisciplinaire literatuur toeneemt. Thans zijn er enkele hoofdstukken bij, zoals over de Wet Arob en over decentralisatie, die weliswaar praktijkgericht zijn geschreven (en bij voorbeeld gebruik maken van jurisprudentie) maar die toch weinig meerwaarde bezitten ten opzichte van gangbare inleidingen staats- en bestuursrecht. Dit laatste verbaast tegen de achtergrond van de opmerking, dat gestreefd is naar het zo veel mogelijk integreren van het voor de juridische propaedeuse voorgeschreven *Compendium van het staatsrecht* van T. Koopmans. Alleen in enkele van de eerste hoofdstukken wordt hiernaar trouw verwezen, waarbij ook nog opvalt dat in het eerste hoofdstuk, noot twee, onmiddellijk met Koopmans in discussie wordt gegaan. Een deel van het in het boek besprokene is ook in Koopmans' *Compendium* terug te vinden. Van daadwerkelijke afstemming, laat staan van integratie, is dan ook nauwelijks sprake. Voor andere lezers dan Leidse rechtenstudenten biedt dit uiteraard

het voordeel, dat het boek zich heel goed als een zelfstandige bundel laat lezen.

Indien de redactie haar zegenrijke arbeid in de aangegeven richting verder zou ontplooiën, dan kan er naar mijn stellige overtuiging een *Inleiding Staatskunde* worden gecreëerd die als *leerboek* beter voldoet.

Een en ander neemt niet weg dat het boek dank zij individuele kwaliteiten in zijn huidige gedaante op zichzelf zeer lezenswaardig is. Het verdient dan ook zeker een bredere lezerskring, want het gebodene ontstijgt het 'elementaire' niveau ruimschoots. Thans is het boek ook voor anderen (ouderejaarsstudenten, vakgenoten) een rijke voedingsbron.

Het Leidse collectief heeft met *Inleiding Staatskunde* zonder meer een fraaie bundel opstellen over staatkundige thema's afgeleverd. De hoofdstukken zijn bijna zonder uitzondering inhoudelijk degelijk en goed tot zeer goed leesbaar. De toegankelijkheid en aantrekkelijkheid van het boek staan op een hoog niveau. Voor een inleidend leerboek zijn dat essentiële kwaliteiten. Naar mijn smaak behoren de bijdragen van R.B. Andeweg en J.Th.J. van den Berg tot het beste wat de bundel te bieden heeft. Zij behandelen de kabinetsformatie en de beleidsvorming, respectievelijk de ministerraad. Deze auteurs slagen erin om in een zeer levendige stijl de leer van het staatsrecht met het politieke leven te verbinden in een levensecht portret. Natuurlijk beschikken zij ex ante over het voordeel, dat dergelijke onderwerpen op zichzelf al vele aantrekkelijke kanten bezitten, maar zij hebben dit voordeel dan ook maximaal uitgebuit. Hun beschouwingen vervallen zeker niet in louter anekdotiek, maar presenteren systematisch kennis. Voor studenten zou dit motiverende literatuur moeten zijn.

E. Helder

Ter recensie ontvangen publikaties

De redactie kan zich door gebrek aan plaatsruimte gedwongen zien niet alle ontvangen publikaties te doen recenseren en behoudt zich het recht voor uit onderstaande lijst indien nodig een keuze te maken. Daarbij zal voorrang worden gegeven aan Nederlandse politicologische publikaties en aan werken die voor de politiciologen in het algemeen van belang zijn.

- Aardenne, G.M.V. van (e.a.), *Europa: een volgende akte. Een verkenning van de grondslagen en de toekomst van de Gemeenschap en de positie van Nederland daarin*, Prof. mr. B.M. Teldersstichting, Den Haag 1992.
- d'Anjou, L.J.M. en A.P.J. Bernts (red.), *Presteren en herverdelen in Nederland. Over individuele belangen en maatschappelijke solidariteit*, Boom, Amsterdam 1991.
- Bader, V.-M., *Collectief handelen. Sociale ongelijkheid en collectief handelen*, Wolters-Noordhoff, Groningen 1991.
- Banno, J., *The establishment of the Japanese constitutional system*, Routledge, Londen 1992.
- Barret, M. en A. Phillips, *Destabilizing theory. Contemporary feminist debates*, Polity Press, Oxford 1992.
- Becker, H.A. (red.), *Life histories and generations*, ISOR, Utrecht 1991.
- Bekke, A.J.G.M. en J. de Vries (red.), *Tussen politiek en klantenkring. Een onderzoek naar het functioneren van de Algemene Inspectie Dienst*, Rijksuniversiteit Leiden Vakgroep Bestuurskunde/Twijnstra Gudde, Leiden 1991.
- Bellekom, Th.L., M.A.P. Bovens, Th.G. Drupsteen, R.A. Koole en M.E.C. van der Plas (red.), *Inleiding Staatskunde*, Samsom H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn 1991.
- Berg, G.P. van den, *Sovjet staat en recht in beweging*, Ars Aequi libri, Nijmegen 1991.
- Bourdieu, P., *Language & symbolic power*, Polity Press, Oxford 1991.
- Bressers, J.Th.A. en A. Hoogerwerf (red.), *Beleidsevaluatie*, Samsom H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn 1991 (tweede druk).
- Brown, C.J. en A.M. Lago, *The politics of psychiatry in revolutionary Cuba*, Transaction Publishers, New Brunswick en London 1991.
- Bruijn, J.A. de, *Economische Zaken en economische subsidies. Een instrumentele en organisatorische analyse van de toepassing van economische subsidies*, VUGA, 's-Gravenhage 1991.
- Burg, W. van der, *Het democratisch perspectief. Een verkenning van de normatieve grondslagen der democratie*, Gouda Quint, Arnhem.
- Catanzaro R. (red.), *The red brigades & left-wing terrorism in Italy*, Pinter, Londen 1991.